

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 21. juni 2021 av Høyesterett i avdeling med

dommer Magnus Matningsdal
dommer Bergljot Webster
dommer Ragnhild Noer
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Borgar Høgetveit Berg

HR-2021-1332-A, (sak nr. 20-188335SIV-HRET)
Anke over Eidsivating lagmannsretts dom 9. november 2020

A (advokat John Christian Elden)

mot

B (advokat Isabel Borgstrøm – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer Noer:

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder utmåling av oppreisningserstatning i en sak om omfattende mishandling og seksuelle krenkelser av en ektefelle. Spørsmålet er særlig om erstatningen skal utmåles separat for hvert forhold, eller om det skal foretas en samlet fastsettelse.
- (3) A, født 00.00.1973, ble i januar 2019 tiltalt for overtredelse av straffeloven 1902 § 192 andre ledd bokstav a, jf. første ledd bokstav a og straffeloven 2005 § 292, jf. 291 – post I. Tiltalen gjaldt *voldtekter til samleie* foretatt mot As ektefelle B i perioden fra 2012 til januar 2016.
- (4) A ble videre tiltalt for overtredelse av straffeloven 1902 § 219 andre ledd, jf. første ledd bokstav a og b og straffeloven 2005 § 283 jf. § 282 – post II. Dette tiltalepunktet gjaldt *mishandling i nære relasjoner* av ektefellen og de tre sønnene fra rundt 2007 til 2016.
- (5) Tiltalen gjaldt også enkelte andre forhold som det ikke er nødvendig å gå inn på her.
- (6) Ved Nedre Romerike tingretts dom av 19. juni 2019 ble A funnet skyldig etter post I og II. Retten la til grunn et utgangspunkt for straffen på «fengsel i minst 10 år», men reduserte straffen til fengsel i åtte år på grunn av saksbehandlingstiden. A ble dømt til å betale ektefellen 350 000 kroner i oppreisningserstatning, og hvert av barna 100 000 kroner.
- (7) A anket tingrettens dom til Eidsivating lagmannsrett, som fremmet anken over bevisbedømmelsen for post I og II. For to andre forhold, som han også var funnet skyldig i, ble anken nektet fremmet. Ved lagmannsrettens dom av 9. november 2020 ble A funnet skyldig i mishandling, men frifunnet for post I om voldtekt.
- (8) Dommen er avsagt under dissens. For tiltaleposten som gjaldt voldtekt, stemte fire meddommere for domfellelse, mens det bestemmende mindretallet bestående av de to fagdommerne og én meddommer stemte for frifinnelse. Resultatet ble dermed frifinnelse, jf. straffeprosessloven § 35 første ledd.
- (9) Utgangspunktet for straffen ble anslått til fengsel i om lag fire år, hvor mishandlingen overfor de fire fornærmede var bærende for straffutmålingen. På grunn av saksbehandlingstiden ble straffen redusert til fengsel i to år og sju måneder.
- (10) Under dissens ble oppreisningen også i lagmannsretten satt til 350 000 kroner for ektefellen. Domsslutningen punkt 5, som gjelder dette spørsmålet, lyder slik:

«A, født 00.00.1973, dømmes til å betale oppreisningserstatning til B med 350 000 – trehundreogfemtitusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»

- (11) Beløpet utgjør summen av 150 000 kroner for mishandling i nære relasjoner og 200 000 kroner for «flere skadevoldende intimitetskrenkelser». Det siste beløpet ble tilkjent med stemmene til de fire meddommerne som stemte for domfellelse for voldtekt.
- (12) A har anket til Høyesterett over avgjørelsen av oppreisningserstatningen til ektefellen. Anken gjaldt saksbehandlingen (krenkelse av uskyldspresumsjonen), rettsanvendelsen, den konkrete utmålingen, og subsidiært bevisvurderingen. Høyesteretts ankeutvalg besluttet å fremme anken «for så vidt gjelder rettsanvendelsen ved og utmålingen av oppreisningserstatningen».

Mitt syn på saken

Generelt om vilkårene for oppreisning

- (13) Hovedspørsmålet i saken er hvordan man skal utmåle oppreisningserstatningen i saker hvor én skadevolder har utsatt én person for flere krenkelser som nevnt i skadeserstatningsloven § 3-3 og krenkelsene står i nær sammenheng med hverandre.
- (14) Skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd gir hjemmel for å dømme en person til å betale oppreisning – erstatning for ikke-økonomisk skade. Første setning i bestemmelsen lyder slik:
- «Den som forsettlig eller grovt aktløst har
- a) voldt skade på person eller
- b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3,
- kan – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art.»
- (15) To vilkår må være oppfylt for at skadelidte skal kunne kreve oppreisning etter bokstav b, som er det aktuelle alternativet i saken. For det første må det være klarlagt med kvalifisert sannsynlighetsovervekt at skadevolderen har krenket den skadelidte på en måte som omfattes av minst ett av handlingsalternativene i § 3-3. Både mishandling i nære relasjoner og voldtekt er nevnt her.
- (16) Den andre forutsetningen er at retten finner det sannsynliggjort at skadevolder har opptrådt forsettlig eller grovt uaktsomt.

Generelt om utmåling av oppreisningserstatningen

- (17) Oppreisningen utmåles på individuell og skjønnsmessig basis til en engangssum som retten finner rimelig. Handlingens objektive grovhet, skadevolderens skyld, fornærmedes opplevelse av krenkelsen og arten og omfanget av skadevirkningene er sentrale momenter, jf. HR-2020-1345-A avsnitt 28. Også den skadelidtes eventuelle medvirkning og skadevolderens økonomi kan tas i betraktning, jf. Ot.prp. nr. 20 (1991–1992) side 41. Det samme gjelder straffen for vedkommende handling og om det har skjedd en generell utvikling i straffenivået, jf. HR-2020-1345-A avsnitt 29. Der erstatningen gis som følge av mishandling i nære relasjoner, vil blant annet varigheten av forholdet, den psykologiske

bindingen mellom skadevolderen og den skadelidte, og den psykiske belastningen ved å leve under et trusselregime i eget hjem komme inn, jf. Rt-2004-1794 avsnitt 44 og 46.

- (18) Det viktigste momentet er *alvorligheten av handlingen objektivt sett*. Bakgrunnen for dette er at hvilke «konkrete følger voldsanvendelsen har fått for fornærmede i det enkelte tilfellet, kan være noe tilfeldig og ... derfor ikke [bør] være avgjørende for utmålingen, selv om de ikke er uten betydning», jf. Rt-2012-1576 avsnitt 17. Disse hensynene ligger også bak den normeringen av erstatningen som er gjort på noen områder, jf. HR-2018-1909-A avsnitt 74. Som fremhevet av Høyesterett i avsnitt 71 gjør dette at det blir enklere å utmåle oppreisningen som del av straffesaken. Det er dessuten viktig å spare skadelidte for påkjeningen med å måtte dokumentere hvilke psykiske skader hun eller han har fått.
- (19) I den enkelte saken vil det kunne variere hvilke momenter som har størst vekt. Hensynet til å gi kompensasjon til skadelidte har gradvis fått større betydning, mens hensynet til at erstatningen skal ha en avskrekkende effekt er kommet mer i bakgrunnen, jf. HR-2020-1345-A avsnitt 28. Ved krenkelser som nevnt i skadeserstatningsloven § 3-3 er det primært et mulig straffansvar som ivaretar prevensjonselementet.
- (20) Som allerede nevnt er det gitt veiledende normer for utmålingen i noen typer saker. Det gjelder for eksempel for forsettlig voldtekt til samleie overfor en voksen fornærmet (150 000 kroner), jf. Rt-2011-743 avsnitt 19, og grovt uaktsom voldtekt overfor en voksen fornærmet (90 000 kroner), jf. Rt-2012-201 avsnitt 22. Ved forsettlig drap er oppreisningen normert til 200 000 kroner til hver av de etterlatte, jf. HR-2018-1014-A avsnitt 57. Normeringen skal ikke fravikes uten at det er særlig grunnlag for dette, jf. Rt-2011-743 avsnitt 22 og Rt-2012-201 avsnitt 24.

Oppreisning der skadevolderen er frifunnet i straffesak

- (21) Vår sak gjelder oppreisning for henholdsvis mishandling i familieforhold og for seksuelle krenkelser. For de sistnevnte forholdene er A, som nevnt, frifunnet i straffesaken. Domsgrunnene må da utformes i tråd med uskyldspresumsjonen i Grunnloven § 96 og Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 2. Det stiller krav til synliggjøring av forskjellen i beviskravene mellom sivile saker og straffesaker, og at domstolen i minst mulig utstrekning bruker strafferettslig terminologi, jf. HR-2018-1909-A avsnitt 54 og 55.

Grunnlaget for oppreisningen i saken her

Mishandlingen av ektefellen

- (22) Lagmannsretten utmålte en oppreisning på 150 000 kroner for den mishandlingen som A utsatte ektefellen for i ni år av deres samliv.
- (23) Ektefellen kom til Norge i voksen alder. Hun kunne ikke språket og kjente ikke til kulturen eller samfunnsforholdene her. Mishandlingen skjedde ved at A kontrollerte hvem hun hadde kontakt med, og bare unntaksvis tillot henne å forlate hjemmet. Han ydmyket henne med nedsettende ordbruk og hadde skremmende og ubegrunnede raseriutbrudd. Han truet med å ta livet av ektefellen og hennes slektninger i hjemlandet. Hun turte ikke å fortelle

noen om mishandlingen, fordi A og hans familie hadde overbevist henne om at barnevernet da ville ta de tre barna.

- (24) Fra 2008 til november 2012 mishandlet A henne også fysisk ved slag med åpen og lukket hånd, lugging, dytting, spark og ved å kaste gjenstander på henne. Dette skjedde i gjennomsnitt flere ganger i uken. En gang fikk hun et kutt i armen som måtte sys med ti–tolv sting. Etter en grov episode av mishandling i november 2012, som besto i lugging, dytting, spark og knyttneveslag flere steder på kroppen, ble det holdt et møte med storfamilien. Dette førte til at den mest graverende fysiske mishandlingen opphørte. I perioden fram til januar 2016 utsatte A likevel ektefellen for fysisk mishandling i gjennomsnitt flere ganger i måneden. I denne perioden besto mishandlingen i «mildere voldsformer som dytting og slag med flat hånd». I tillegg var ektefellen vitne til tiltaltes regelmessige mishandling av barna.

De seksuelle krenkelsene

- (25) I straffesaken var A, som nevnt, også tiltalt for voldtekt av ektefellen. Tiltalen gikk ut på at han i perioden fra 2012 til januar 2016 skal ha gjennomført «vaginalt og/eller analt samleie» med ektefellen ved å holde henne fast eller mishandle henne og «til tross for at hun forsøkte å dytte han vekk og/eller gråt og/eller sa at hun ikke ville og/eller ikke turte å utøve motstand av frykt for at han på ny skulle mishandle henne», jf. tiltalen post I.
- (26) A ble frifunnet for denne tiltaleposten. Det er dermed rettskraftig avgjort at A ikke er strafferettslig ansvarlig for tiltalen for voldtekt.
- (27) Ved vurderingen av om det var grunnlag for oppreisning, kom fire meddommere til at vilkårene var oppfylt. Som nevnt er beviskravet for å idømme erstatning lavere enn for å ilegge straff. På dette grunnlaget fant flertallet i lagmannsretten at det var «klart sannsynliggjort» at A «ved flere anledninger» hadde utsatt ektefellen for «flere skadevoldende intimitetskrenkelser» i en treårsperiode fra årsskiftet 2012/2013 til januar 2016, og at skadevolderen «i det minste er kvalifisert å bebreide» for handlingene.
- (28) Jeg forstår formuleringen «kvalifisert å bebreide» slik at flertallet i lagmannsretten her bygget på at A utviste grov uaktsomhet med hensyn til at handlingene skjedde mot ektefellens vilje. Riktignok viste flertallet ved utmålingen til den veiledende normen for forsettlig voldtekt til samleie. Dessuten la det samme flertallet i forbindelse med skyldspørsmålet til grunn at handlingene var forsettlige. Men under en viss tvil finner jeg likevel at det – på bakgrunn av formuleringene i votumet – må legges til grunn at A skal pålegges å betale oppreisningserstatning som følge av grovt uaktsomme seksuelle krenkelser.
- (29) Lagmannsretten satte, som nevnt, oppreisningen til 200 000 kroner for disse forholdene. Flertallet begrunnet dette med «krenkelsens omfang», noe som gjorde at flertallet mente det var «særlige grunner for å fravike veiledende norm fastsatt i blant annet Rt-2011-743».

Fastsettelsen av samlet erstatningssum

- (30) Samlet ble oppreisningen utmålt til 350 000 kroner. Retten vurderte altså de to krenkelsene hver for seg og la sammen oppreisningsbeløpene uten å foreta noen mer helhetlig vurdering. Etter min mening er dette feil tilnærming.
- (31) Fastsettelsen av *straff* skjer ved at man tar utgangspunkt i straffen for det mest alvorlige forholdet, og at det deretter gis et tillegg for de øvrige forholdene, jf. straffeloven § 79 bokstav a og HR-2017-1282-A avsnitt 75. Det betyr at straffen normalt vil bli lavere enn om straffen for hvert enkelt tilfelle legges sammen.
- (32) Som nevnt skal *oppreisning* fastsettes ut fra en samlet rimelighetsvurdering. Det må tas hensyn både til forhold på skadevolderens og den skadelidtes side.
- (33) Hvorvidt handlingene vurderes som del av et sammenhengende straffbart forhold eller skilles ut, kan ikke være avgjørende ved utmålingen. Straffebudet mot mishandling i nære relasjoner tar opp i seg en rekke straffebud. Det er bare de mest alvorlige volds- og seksuallovbrudd som anvendes ved siden av – i konkurrans med – mishandlingsbestemmelsen, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 198–199 og 434. I praksis varierer det likevel om seksualovertrедelser skilles ut som egen tiltalepost, eller om de behandles som del av tiltalen for mishandling etter straffeloven § 282. Eksempler på samlet behandling i rettspraksis er Frostating lagmannsretts dom av 29. mars 2019, LF-2018-156006, og Hålogaland lagmannsretts dom av 31. mars 2020, LH-2019-183884.
- (34) Hvis én skadevolder begår flere skadevoldende handlinger overfor én skadelidt, må det dermed foretas en samlet og skjønnsmessig utmåling av oppreisningen. Dette gjelder for det første der én skadevolder utsetter den skadelidte for flere likeartede krenkelser. Men det samme gjelder der én skadevolder har påført den skadelidte flere ulike krenkelser, som omfattes av flere av handlingsalternativene i skadeserstatningsloven § 3-3. I hvilken grad det bør skje en samordning vil da først og fremst bero på sammenhengen mellom de ulike handlingene og i hvilken grad følgen for skadelidte er av samme karakter eller ikke.
- (35) Jeg nevner avslutningsvis at der det er flere skadevoldere som har krenket en person, kan det «fastsettes separate krav om oppreisning for den enkelte ansvarlige», jf. skadeserstatningsloven § 3-5 andre ledd.

Utmålingen i saken her

- (36) Vår sak gjelder utmåling av oppreisning for mishandling som pågikk i om lag ni år og for seksuelle krenkelser i en periode på tre år. Samlet sett må den psykiske og fysiske mishandlingen betegnes som grov. De seksuelle forholdene gjelder grovt uaktsomme samleier mot ektefellens vilje, i en periode på tre år parallelt med mishandlingen. Med utgangspunkt i en samlet vurdering og basert på alvorligheten og langvarigheten av forholdene og på utgangsstraffen som er antydnet i saken for de forholdene han er straffedømt for, mener jeg oppreisningen her passende kan settes til 250 000 kroner. Jeg har da sett hen til nivåene angitt i blant annet Rt-2007-1537, Rt-2010-949 og HR-2020-1345-A, og til det normerte nivået på 90 000 kroner for grovt uaktsom voldtekt.

Konklusjon

(37) Jeg stemmer etter dette for slik

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 5, gjøres den endring at oppreisningsbeløpet settes til 250 000 – tohundreogfemtitusen – kroner.

(38) Dommar **Høgetveit Berg:** Eg er i hovudsak og i resultatet samd med fyrstvoterande.

(39) Dommer **Arntzen:** Likeså.

(40) Dommer **Webster:** Likeså.

(41) Dommer **Matningsdal:** Likeså.

(42) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 5, gjøres den endring at oppreisningsbeløpet settes til 250 000 – tohundreogfemtitusen – kroner.